

РОГОВИК О. Д.,
аспірант кафедри міжнародного права
(Львівський національний університет
імені Івана Франка)

УДК 341.231.14

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ АФРИКАНСЬКОЇ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В 1979–2002 РР.

У статті окреслено особливості розвитку Африканської системи захисту прав людини на початковому етапі після прийняття Африканської Хартії прав людини та народів. Розкрито процеси подальшого розвитку договірного та інституційного механізму Африканської системи захисту прав людини, а також процес та значення створення Африканського Союзу для захисту прав людини в Африці.

Ключові слова: Африканська Хартія прав людини та народів, Організація Африканської Єдності, Африканський Союз, Африканська система захисту прав людини.

В статті обозначены особенности развития Африканской системы защиты прав человека на начальном этапе после принятия Африканской Хартии прав человека и народов. Раскрыты процессы дальнейшего развития договорного и институционального механизма Африканской системы защиты прав человека, а также процесс и значение создания Африканского Союза для защиты прав человека в Африке.

Ключевые слова: Африканская Хартия прав человека и народов, Организация Африканского Единства, Африканский Союз, Африканская система защиты прав человека.

The article outlines the features of the African human rights system at the initial stage after the adoption of the African Charter of Human and Peoples Rights. The process of further development of the African human rights system's contractual and institutional mechanisms as well as the process of establishment and value creation of the African Union for the development of human rights protection in Africa have been described.

Key words: African Charter on Human and Peoples, Organization of African Unity, the African Union, the African human rights system.

Вступ. У сучасній науці міжнародного права питання розвитку регіональної системи захисту прав людини в Африці ще не знайшли належного відображення. Особливо це стосується окремих історичних періодів розвитку Африканської регіональної системи захисту прав людини, зокрема в 1979–2002 рр. Окремі аспекти згаданих проблем досліджувалися в працях таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як А. Абашидзе, Е. Анкума, В. Бенедек, В. Вальравен, В. Денисов, Т. Малува, М. Мбонден'ї, Р. Мюррей, Г. Оберляйтнер, Ч. Одінкалу, Д. Сіраба, К. Юрченко.

Постановка завдання. Мета статті – здійснення комплексного дослідження історії розвитку Африканської системи захисту прав людини в 1979–2002 рр.

Результати дослідження. Хоча спроби створити африканську регіональну систему захисту прав людини були й раніше, реальний процес її формування (за ініціативою Організації Африканської Єдності) розпочався в 1979 р. На сесії Асамблеї глав держав та урядів Організації Африканської Єдності (далі – ОАЄ) у липні 1979 р. була прийнята резолюція, у якій містився заклик у найкоротші терміни організувати проведення зустрічі висококваліфікованих експертів із метою підготовки проекту Африканської Хартії прав людини і народів (далі – АХПЛН), у рамках якої передбачалось створення органів із метою сприяння розвитку та захисту прав людини та народів. Після проведення низки погоджувальних заходів вдалося оформити остаточний варіант проекту АХПЛН, який отримав назву «Банжунський проект». На 18-й сесії Асамблеї ОАЄ в 1981 р. АХПЛН нарешті була прийнята [1, с. 145–147].

Прийняття рішення про створення механізму захисту прав людини юридичною порожнею щодо заохочення та захисту прав людини на континенті та національному рівні. [2, с. 20].

А. Абашидзе зазначає, що прийняття АХПЛН поклато початок регіональному розвитку норм та інститутів захисту прав людини. Важливість АХПЛН пояснюється трьома аргументами: 1) вона закріпила відхід від жорсткої прив'язки ОАЄ до концепції державного суверенітету; 2) позначила, що забезпечення та захист прав людини в Африці тепер є предметом регіонального занепокоєння; 3) стала підґрунтям для розвитку Африканської системи захисту прав людини [3, с. 187]. З вступом АХПЛН у дію в 1986 р. права людини отримали офіційне визнання ОАЄ [4, с. 15].

АХПЛН заснувала Африканську комісію з прав людини та народів (далі – АКПЛН) [5, с. 392], перші вибори до якої відбулися в 1987 р. [6, с. 216]. А. Абашидзе зазначає, що, не дивлячись на те, що ОАЄ «закривала очі» на жахливі злочини режиму Ж.-Б. Бокасси в Центральноафриканській Республіці та І. Аміна в Уганді, усе ж робота АКПЛН справила значний вплив на ОАЄ, створеної відповідно до АХПЛН, і забезпечила такий стан справ, за якого права людини були постійною темою, що фігурувала в порядку денному головних органів ОАЄ [3, с. 189].

Активну діяльність міжнародних організацій привела до того, що органи ОАЄ вже на ранніх етапах існування повинні були займатися такими питаннями, як правове становище робітників, жінок і дітей [7, с. 31].

Деякі автори зазначають, що з 1990-х рр. спостерігається швидке перетворення в міжнародний дискурс прав людини, який із розширенням торкнувся регіонального заохочення та захисту прав людини в Африці [8, с. 176]. Глобалізація спонукала та збіглася в часі з переглядом багатьох африканських конституцій у 1990 рр. щодо включення демократичних принципів та прав людини, що були закріплені в Загальній декларації прав людини 1948 р. та АХПЛН. Південна Африка, Намібія, Мозамбік, Кенія та Замбія включили до своїх конституцій і визнали демократію та права людини [9, с. 79].

У Центральній Африці, де однопартійність та безпартійність держав протягом 1980 рр. була нормою, у 1990 рр. поширювалась політична лібералізація. У Беніні в 1991 р. Н. Согло став першим кандидатом в історії Африки, який завдав поразки чинному президентові на демократичних виборах. Ще більш важливою була поразка в листопаді 1991 р. К. Каунди, який був президентом Замбії протягом двадцяти п'яти років її незалежності [10, с. 27].

У 1991 р. президент Й. Мусевені, головуєчий в ОАЄ, запропонував провести зустріч із безпеки, стабільності, розвитку та співробітництва в Кампалі. Ця конференція розглядала питання щодо розвитку, безпеки й стабільності та прийняла документ, який включав Декларацію ОАЄ 1990 р. про соціально-економічні зміни, а також Африканську Хартію про участь громадськості в процесі розвитку [11, с. 28]. Також у цей період відбуваються дискусії з приводу питань академічної свободи в Африці (у контексті урядового контролю за функціонуванням університетів), політичного плюралізму («боротьба за права людини в більшій мірі відбувається на вулицях, а не в судах») [12, с. 462–463], самовизначення та свободи преси [13, с. 229–230].

Р. Мюррей зауважує, що закінчення холодної війни та створення економічних можливостей для надання допомоги стали важливими факторами в формуванні підходу ОАЄ до прав людини. Декларація 1990 р. стоїла політичної та соціально-економічної ситуації в Африці відображала більш цілісний підхід до проблем прав людини. ОАЄ таким чином підтвердила, що розвиток Африки є обов'язком, що стоїть перед урядами [11, с. 24].

Під час цієї ери можливостей ОАЄ ухвалила два найбільш прогресивні інструменти захисту прав людини. Першим із них була Африканська хартія прав і добробуту дитини, прийнята в 1990 р. [14, с. 170].

Звертаючись до аналізу ролі ОАЄ у врегулюванні конфліктів на Африканському континенті, автори пояснюють недостатню ефективність організації виникненням угруповань, що протистояли одна одній з ідеологічних та інших мотивів. Таким чином, «усі конфлікти в рамках ОАЄ трансформувались у політичні, навіть якщо їх основа була правовою» [15, с. 160]. Необхідно відзначити, що в основоположних міжнародних документах неодноразово вказувалось на тісний взаємозв'язок між проблемою підтримання миру та забезпечення прав людини. Про це йде мова й в АХПЛН [16, с. 252].

Деякі автори відзначають, що з початку 90-х рр. ОАЄ перестала байдуже дивитися на палаючі десятиліттями в Африці цивільні та міжетнічні війни й зробила низку дій, спрямованих на реальне втручання з метою запобігання конфліктних ситуацій у країнах-членах організації. Питання про надання нової якості ОАЄ та створення із цією метою певних військово-політичних й організаційних структур набуло особливої актуальності після кривавих подій у Руанді в 1994–

1995 рр. [17]. 8 листопада 1994 р. Рада Безпеки ООН резолюцією № 955 заснувала Міжнародний кримінальний трибунал для судового переслідування осіб, відповідальних за геноцид та інші серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, вчинені на території Руанди [18, с. 58].

К. Юрченко відзначає, що із середини 1990-х рр. відбувається остаточний поворот африканських правлячих еліт до розробки автохтонних соціокультурних концепцій, а на порядок денний знову висувається завдання відродження панафриканістської ідеології. Панафриканізм трансформується в офіційну ідеологію, а його ключові ідеї використовуються в діяльності регіональних економічних об'єднань: Спільному ринку для Східної і Південної Африки (COMESA), Співтоваристві розвитку Півдня Африки (SADC), Економічному та валютному союзу країн Західної Африки (ECOWAS) [19].

Деякі автори відзначають, що головними проблемами функціонування АКПЛН у цей період були такі: відсутність чітких принципів відносин між главами урядів ОАЄ та АКПЛН, неадекватність міжсесійних заходів [20, с. 370].

У 1997 р. у рамках АКПЛН була створена робоча група задля обговорення формування механізму раннього попередження в контексті масових порушень прав людини в Африці [21, с. 100]. АКПЛН ухвалила свій План дій до 2001 р., що передбачав посилення її заохочувальних та захисних функцій, а також кооперацію з державами-членами, Секретаріатом ОАЄ, міжнародними та регіональними організаціями, НУО із захисту прав людини, національними інституціями та асоціаціями [22, с. 218, 222].

На 22 сесії АКПЛН питаннями для обговорення стали Проект Протоколу про створення Африканського Суду прав людини та народів (далі – АСПЛН), Проект Протоколу про права жінок, ситуація з умовами утримання в тюрмах в Африці, а також питання фінансування [23, с. 97].

А. Абашидзе зауважує, що в кінці 90-х рр. минулого століття ОАЄ виступила як організатор низки конференцій із прав людини. За результатами проведених конференцій були вироблені рекомендації, згідно з якими африканські держави брали на себе зобов'язання щодо забезпечення реалізації рекомендацій, що містилися в Декларації та Плані дій із прав людини в Африці, прийнятих у Гранд-Бей (о. Маврикій), у всіх відповідних програмах ОАЄ. Це вказувало на зміну в підході до прав людини, які раніше вважалися прерогативою виключно АКПЛН, а тепер у все більшій мірі ставали сферою уваги безпосередньо ОАЄ. Таким чином, настав поворотний момент у визнанні ОАЄ своєї ролі щодо цього питання [7, с. 33].

На позачерговому саміті у вересні 1999 р. у Сирті (Лівія), було прийнято рішення про проведення конференції міністрів із питань безпеки, стабільності, розвитку й співробітництва в Африці [11, с. 28]. З ініціативи зазначеної конференції було прийнято низку важливих рішень, що мають велике значення для покращення становища у сфері прав людини. Держави-члени ОАЄ взяли на себе конкретні зобов'язання щодо ратифікації додаткових документів, що стосуються сфери прав людини.

Такі зобов'язання полягали, зокрема, у тому, щоб всі держави до 2003 р. мали ратифікувати Конвенцію ОАЄ щодо біженців і прийняти в себе всі необхідні заходи до її виконання; Африканську Хартію про права дитини; Факультативний Протокол до Конвенції ООН з прав дитини й забезпечити їх виконання до 2005 р. Усі африканські держави до 2005 р. повинні були ратифікувати Факультативний Протокол до Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [7, с. 35].

У 1998 р. на сесії Ради міністрів ОАЄ було прийнято Протокол до АХПЛН, який передбачав створення АСПЛН [24, с. 175]. К. Хейнс констатує, що створення таких нових механізмів, як АСПЛН слугувало лише початковим етапом функціонування системи захисту прав людини [25, с. 361–362].

Науковці констатують, що створення суду стало важливим засобом зміцнення регіонального механізму захисту прав людини в Африці. Враховуючи історію континенту щодо серйозного порушення прав людини, створення АСПЛН стало потенційно важливою подією в галузі захисту прав людини на регіональному рівні. Прийняття зазначеного протоколу продемонструвало рішучість урядів африканських країн щодо реалізації АХПЛН [8, с. 194].

З метою підтримки розвитку цієї системи на зустрічі в 1998 р. було презентовано проект Протоколу щодо прав жінок, а АКПЛН було ухвалено рішення про повноваження Спеціального доповідача щодо прав жінок [26, с. 394].

Спеціальний доповідач із прав жінок ухвалив проект програми дій до 2001 р., що включав у себе проведення дослідження щодо прав жінок, збір інформації, підготовку спеціальних звітів для державних доповідей щодо прав жінок, відвідування держав, а також був залучений до триваючої підготовки Протоколу Хартії щодо прав жінок [27, с. 95].

На 24 сесії АКПЛН ухвалила документ, що мав назву «Недотримання державами-сторонами прийнятих АСПЛН рекомендацій: правовий підхід», що стосувався відмови держав відповідати на повідомлення, що подані проти них. Це позитивний підхід, що підкреслював обов'язкову правову природу рішень АКПЛН. Документ закликав до динамічного тлумачення цього питання в контексті ст. 59 АХПЛН [27, с. 94].

Р. Мюррей зазначає, що, оскільки лише дві держави на той момент ратифікували Протокол про створення АСПЛН, АКПЛН розглядала різні стратегії щодо сприяння якнайшвидшій ратифікації зазначеного протоколу включно з вимогами контактувати з урядами в цьому контексті [28, с. 351].

На 26 сесії АКПЛН прийшла до низки висновків і прийняла низку резолюцій щодо ситуації з правами людини в Африці, Рекомендованих стратегій щодо впровадження методів роботи АКПЛН, економічних, соціальних та культурних прав, прав мігрантів в Африці та рішень щодо Світової конференції щодо расизму, расової дискримінації, ксенофобії та інших форм нетерпимості [29, с. 280]. Також на порядку денному АКПЛН у цей період були питання щодо ситуації з біженцями та переміщеними особами, інвалідами та корінними народами [30, с. 426]. Крім того, АКПЛН ухвалила Резолюцію, що закликала держави передбачити мораторій щодо смертної кари, Резолюцію щодо права на справедливий судовий розгляд [31, с. 535].

М. Ссеніонджо підсумовує, що, незважаючи на прийняття АХПЛН та інших договорів щодо прав людини в Африці, у 1999 р. було визнано (попри те, що АКПЛН залишалася в силі вже 20 років), що проблема порушення прав людини в Африці є актуальною. Порушення прав людини в Африці спричинено широким колом причин, а саме: а) сучасні форми рабства; б) неоколоніалізм, расизм та релігійна інтолеранція; в) бідність, хвороби, невігластво та неграмотність; г) конфлікти, що призводять до біженства та внутрішнього переселення населення; ґ) соціальне розшарування, що виникає від впровадження певних аспектів структурних регулюючих програм; д) боргова проблема; е) безгосподарність, погане управління та корупція; є) відсутність підзвітності в управлінні суспільними справами; ж) монополізація влади, з) шкідливі традиційні практики; і) відсутність незалежності правосуддя; к) відсутність незалежності правозахисних інституцій; л) відсутність свободи преси та асоціації; м) деградація навколишнього середовища; н) недотримання положень Статуту ОАЄ щодо територіальної цілісності та непорушності кордонів і права на самовизначення; о) неконституційні зміни урядів; п) тероризм; р) етнічна експлуатація [32, с. 8].

До кінця ХХ століття назріла проблема реорганізації й підвищення ефективності ОАЄ та її адаптації до нових реалій, у тому числі до тих корінних змін, які сталися на африканському континенті [33, с. 862]. У 1999 р. африканські лідери зустрілися в Сирті (Лівія) на позачерговому саміті ОАЄ. Темою цього саміту було «Зміцнення потенціалу ОАЄ щодо реагування на виклики нового тисячоліття». Саме на цій зустрічі було прийнято Декларацію про створення Африканського союзу (далі – АС) [8, с. 179].

Перша Міністерська зустріч ОАЄ щодо впровадження Декларації Сирте була проведена в 2000 р. На цій зустрічі висувалися пропозиції щодо створення АС від африканських держав, об'єднання ОАЄ та Африканської економічної комісії. Вона затвердила, що процес створення АС повинен залучити всі народи Африки. Зустріч ухвалила проект Установчого Акту АС [31, с. 537].

На своїй 27 сесії АКПЛН виділила час для дискусії щодо впливу створення АС на свої функції. Було зазначено, що здійснено запит до Генерального секретаря ОАЄ щодо відносин АС, АКПЛН і АСПЛН [34, с. 324].

На 37 сесії Асамблея глав держав та урядів заслухала доповідь Генерального секретаря щодо впровадження Декларації Сирте, що стосувалась АС. Вона позначила три сфери, що мають значення в процесі створення АС. Мова йшла, зокрема, про заохочення та захист прав людини, впровадження демократичних принципів, верховенства права [35, с. 496].

АС міг бути прийнятий принаймні на двох рівнях: по-перше, як прояв африканської колективної відповіді на подвійний виклик, що був породжений, з одного боку, глобалізмом/глобалізацією, а з іншого – регіоналізмом/регіональною інтеграцією; по-друге, як вираз відродження обов'язковості ідеології panafricanismу й міцнішого пошуку глибшої африканської єдності [36, с. 49].

Рада міністрів у 2001 р. ухвалила низку рішень, що стосувались Панафриканського Форуму щодо майбутнього дітей, скликаний державами, та закликала до ратифікації Африканської Хартії прав та добробуту дитини задля імплементації її положень щодо ситуації в різних державах Африки та стосовно біженців [35, с. 496–497]. У 2002 р. відбулося перше засідання Комітету експертів, що був заснований відповідно до Хартії щодо прав та добробуту дитини [37, с. 222]. Він розглянув проект Правил процедури та проект Керівних принципів щодо подання доповідей державами-сторонами [38, с. 349].

На Міністерській Конференції в 2002 р. було прийнято проект Конвенції АС із запобігання та боротьби з корупцією, преамбула якої зазначала про важливість економічних та соціальних прав в АХПЛН, а також консолідації демократичних інститутів та верховенства права [39, с. 544].

Ч. Одінкалу робить висновок, що наприкінці 2002 р. Африканська регіональна система захисту прав людини постала перед процесом змін. Була помітною тенденція до збільшення кількості норм, договорів та механізмів. Це підняло перед державами та неурядовими організаціями питання про можливість слідувати та ефективно використовувати результати цієї масової появи регіональних норм та інституцій із захисту прав людини [40, с. 126].

К. Юрченко підсумовує, що створення АС можна вважати початком нового етапу соціально-економічного, політичного та культурного розвитку народів Африки, докорінного перегляду африканськими політичними елітами підходів до стратегії регіональної та континентальної інтеграції через створення загальноконтинентальної суперструктури, націленої на згуртування та прогрес держав і регіональних формувань на засадах економічного, політичного та культурного ренесансу Африки [19].

Висновки. Модернізація правових, політичних та культурних процесів в Африці зумовила те, що наприкінці 1970-х рр. виникла потреба у формуванні африканської системи захисту прав людини. Такими факторами, що сприяли формуванню потреби створення цієї системи, були: 1) тенденції загального міжнародного права щодо удосконалення міжнародних механізмів із захисту прав людини, реалії міжнародних відносин, великий вплив ООН, що був спрямований на інтенсифікацію відповідних процесів на континенті; та 2) внутрішня потреба африканського континенту в захисті прав людей, які страждали від наслідків військових переворотів, тоталітарних урядів, збройних конфліктів та важкої соціально-економічної та гуманітарної ситуації в африканських державах та на континенті загалом, а також діяльність африканських юристів, поживлення субрегіональної співпраці на континенті. Усі ці фактори призвели до прийняття в 1981 р. АХПЛН як фундаментального міжнародно-правового акту із захисту прав людини, що став основою регіональної системи захисту прав людини в Африці.

АХПЛН заповнила юридичний вакуум із захисту прав людини на африканському континенті. АХПЛН заклала основи для всебічного розвитку регіонального механізму інституційної координації, контролю та реалізації ідеї захисту прав людини в реаліях африканських традицій та стала важливим етапом у прогресивному розвитку ідей та норм права людини на Африканському континенті. Саме АХПЛН визначила відповідний етап розвитку Африканської системи захисту прав людини, що виявився як у розвитку її інституційного механізму (заснування та початок роботи АКПЛН, АСПЛН, розвитку континентальних механізмів ОАЄ, системи спеціальних доповідачів та субрегіональних механізмів захисту прав людини в рамках інтеграційних об'єднань), але й договірного механізму (ОАЄ реагуючи на нові виклики приймає низку договорів та рішень із захисту прав дітей, жінок, біженців та переміщених осіб, корінних народів, інвалідів, ВІЛ-інфікованих).

Предметом занепокоєння та регулювання організації стають питання політичної лібералізації та демократії, зниження конфліктогенності регіону. Політичне згуртування найдинамічніших фракцій владних центрів африканських спільнот приводить ОАЄ на шлях трансформації до її міжнародної організації- правонаступника – АС.

Створення АС можна вважати початком нового етапу соціально-економічного й політичного розвитку Африки, часом докорінного перегляду африканськими політичними елітами підходів до стратегії регіональної та континентальної інтеграції. З огляду на місце прав людини в рамках нового загального установчого договору постало питання щодо остаточної кристалізації елементів африканської регіональної системи захисту прав людини.

Список використаних джерел:

1. Сираба Д. Специфика становления африканского регионального механизма защиты прав человека / Д. Сираба // Современное право. – 2013. – № 1. – С. 141–147.
2. Ewunetie N. African human rights law / N. Ewunetie, A. Alemayehu // Ethiopian legal brief, 2012. – 151 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://chilot.files.wordpress.com/2011/06/african-human-rights-law.pdf>.
3. Абашидзе А.Х. Региональные системы защиты прав человека : [учеб. Пособие] / А.Х. Абашидзе – М. : РУДН, 2012. – 400 с.
4. Kufuor K.O. The African human rights system / K.O. Kufuor – New York : Palgrave Macmillan, 2010. – 191 p.

5. Shaw M.N. *International law* / M.N. Shaw – New York : Cambridge University Press, 2008. – 1542 p.
6. Буткевич В.Г. Міжнародне право: основні галузі / В.Г. Буткевич, В.В. Мицик, О.В. Задорожній – К. : Либідь, 2004. – 608 с.
7. Абашидзе А.Х. Региональная система защиты прав человека в Африке: история и современность / А.Х. Абашидзе, Л.М. Гойа Дансо // Юрист-международник. – 2006. – № 3. – С. 25–42.
8. Mbondenyi M.K. Investigating the challenges in enforcing international human rights law in Africa: Towards an effective regional system / M.K. Mbondenyi. – University of South Africa, 2008. – 533 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uir.unisa.ac.za/bitstream/handle/10500/2957/thesis_mbondenyi_%20m.pdf?sequence=1.
9. Maundeni Z. Globalization and its failure: implications for governance and human rights in Africa / Z. Maundeni // University of Botswana law journal. – 2010. – Vol. 10. – P. 77–90.
10. Донеллі Д. Права людини у міжнародній політиці / Д. Донеллі ; пер. з англ. Т. Завалія. – Львів : Кальварія, 2004. – 280 с.
11. Murray R. *Human Rights in Africa: from the OAU to the African Union* / R. Murray – New York : Cambridge University Press, 2004. – 359 p.
12. Walraven W.K. Africa / W.K. Walraven // Netherlands quarterly of human rights. – 1991. – Vol. 9. – Issue 4 (1991). – P. 461–467.
13. Nowak M. Africa / M. Nowak, K.W. Walraven // Netherlands quarterly of human rights. – 1992. – Vol. 10. – Issue 2. – P. 222–231.
14. Viljoen F. *International human rights law in Africa* / F. Viljoen – New York : Oxford University press, 2007. – 647 p.
15. Старушенко Г.Б. *Международно-правовые проблемы стран Африки* / Г.Б. Старушенко, А.А. Громыко и др. – М. : Наука, 1989. – 288 с.
16. Денисов В.Н. *Международное сотрудничество государств в области прав человека* / В.Н. Денисов, А.М. Овсяк, П.Ф. Мартыненко и др. – К. : Наукова думка, 1987. – 261 с.
17. Лилеев И.Л. *Национальные и региональные аспекты безопасности в Африке* : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. : спец. 12.00.10 / И.Л. Лилеев. – М., 2000. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dissercat.com/content/natsionalnye-i-regionalnye-aspekty-problemy-bezopasnosti-v-afrike>.
18. Дрьоміна Н.В. *Юрисдикція міжнародних кримінальних судів і трибуналів* : [монографія] / Н.В. Дрьоміна. – О. : Фенікс, 2006. – 223 с.
19. Юрченко К.О. *Інтеграційні процеси в Африці: фактори, рівні, спрямованості та закономірності розвитку* : автореф. дис. ... канд. пол. наук : спец. 23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку» / К.О. Юрченко. – К., 2006. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mydisser.com/en/catalog/view/12386.html>.
20. Ramaga P.V. The Tenth session of the African Commission on human and peoples' rights / P.V. Ramaga // Netherlands quarterly of human rights. – 1992. – Vol. 10. – Issue 3. – P. 356–370.
21. Oberleitner G. Africa / G. Oberleitner // Netherlands quarterly of human rights. – 1997. – Vol. 15. – Issue 1 (March 1997). – P. 98–102.
22. Oberleitner G. Africa / G. Oberleitner // Netherlands quarterly of human rights. – 1997. – Vol. 15. – Issue 2 (June 1997). – P. 218–224.
23. Oberleitner G. Africa / G. Oberleitner // Netherlands quarterly of human rights. – 1998. – Vol. 16. – Issue 1 (March 1998). – P. 97–99.
24. Солнцев А.М. *К вопросу об африканской системе защиты прав человека* / А.М. Солнцев // Кутафинские чтения МГЮА имени О.Е. Кутафина : сборник тезисов докладов III Международной научно-практической конференции. Секция «Международного публичного права» / отв. ред. Е.Г. Моисеев. – М. : МГЮА им. О.Е. Кутафина, 2012. – С. 170–177.
25. Лукашева Е.А. *Права человека и процессы глобализации современного мира* / Е.А. Лукашева. – М. : Норма, 2005. – 464 с.
26. Murray R. Africa / R. Murray // Netherlands quarterly of human rights. – 1998. – Vol. 16. – Issue 3 (September 1998). – P. 394–396.
27. Murray R. Africa / R. Murray // Netherlands quarterly of human rights. – 1999. – Vol. 17. – Issue 1 (March 1999). – P. 93–96.
28. Murray R. Africa / R. Murray // Netherlands quarterly of human rights. – 1999. – Vol. 17. – Issue 3 (September 1999). – P. 350–354.
29. Murray R. Africa / R. Murray // Netherlands quarterly of human rights. – 2000. – Vol. 18. – Issue 2 (June 2000). – P. 280–282.

30. Murray R. Africa / R. Murray // Netherlands quarterly of human rights. – 2000. – Vol. 18. – Issue 3 (August 2000). – P. 425–430.
31. Murray R. Africa / R. Murray // Netherlands quarterly of human rights. – 2000. – Vol. 18. – Issue 4 (December 2000). – P. 535–544.
32. Ssenyonjo M. The African regional human rights system / M. Ssenyonjo – Leiden ; Boston : Martinus Nijhoff publishers, 2012. – 583 p.
33. Федоров В.Н. Организация Объединенных Наций, другие международные организации и их роль в XXI веке / В.Н. Федоров. – М. : Логос, 2007. – 944 с.
34. Murray R. Africa / R. Murray // Netherlands quarterly of human rights. – 2001. – Vol. 19. – Issue 3 (September 2001). – P. 323–332.
35. Murray R. Africa / R. Murray // Netherlands quarterly of human rights. – 2001. – Vol. 19. – Issue 4 (December 2001). – P. 495–506.
36. Maluwa T. From the Organization of African Unity to the African Union: rethinking the framework for inter-state cooperation in Africa in the era of globalization / T. Maluwa // University of Botswana law journal. – 2009. – Vol. 9. – Issue 1. – P. 49–86.
37. Murray R. Africa / R. Murray // Netherlands quarterly of human rights. – 2002. – Vol. 20. – Issue 2 (June 2002). – P. 222–230.
38. Murray R. Africa / R. Murray // Netherlands quarterly of human rights. – 2002. – Vol. 20. – Issue 3 (September 2002). – P. 349–352.
39. Murray R. Africa / R. Murray // Netherlands quarterly of human rights. – 2002. – Vol. 20. – Issue 4 (December 2002). – P. 541–548.
40. Odinkalu C.A. Human rights mechanisms in Africa: recent developments in their norms, institutions and jurisprudence / C.A. Odinkalu // Human rights law review. – 2003. – Vol. 3. – Issue 1. – P. 105–126.

РОСИК Т. В.,

здобувач відділу теорії держави і права
(Інститут держави і права
імені В. М. Корецького
Національної академії наук України)

УДК 340.142+340.134

СУДОВА ПРАКТИКА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РОЛЬ У ПРАВОТВОРЧОСТІ УКРАЇНИ

У статті автором проаналізовано та узагальнено наукові підходи до розуміння ролі судової практики Конституційного Суду України. На підставі аналізу чинного законодавства України та практики діяльності Конституційного Суду України визначено роль його судової практики для сучасної правотворчості України.

Ключові слова: юридична практика, судова практика, функції судової практики, роль судової практики, Конституційний Суд України.

В статье автором проанализированы и обобщены научные подходы к пониманию роли судебной практики Конституционного Суда Украины. На основании анализа действующего законодательства Украины и практики деятельности Конституционного Суда Украины определена роль его судебной практики для современного правотворчества Украины.

Ключевые слова: юридическая практика, судебная практика, функции судебной практики, роль судебной практики, Конституционный Суд Украины.

